

22.4.2020

OHJEITA OMAVALVONTAJÄRJESTELMÄN LAATIMISEKSI - ilmoitetut elintarvikealan huoneistot

Elintarvikelain (23/2006) mukaan elintarvikkeet eivät saa aiheuttaa vaaraa ihmisten terveydelle eikä kuluttajia saa johtaa harhaan. Elintarvikealan toimija on vastuussa elintarvikkeiden turvallisuudesta ja tarvittaessa myös poistamaan määräysten vastaiset elintarvikkeet markkinoilta. Turvallisten elintarvikkeiden tuottamiseksi tulee varmistaa, että esimerkiksi elintarvikehuoneistot ovat kunnossa ja elintarvikkeiden kuljetus-, säilytys- ja käsittelyolosuhteet täyttävät lainsäädännön vaatimukset. Lisäksi toimijalla tulee olla riittävät ja oikeat tiedot elintarvikkeesta jota tuotetaan, jalostetaan tai jaellaan.

Omavalvontasuunnitelma on elintarvikealan toimijan tuottama, pääsääntöisesti kirjallinen, suunnitelma siitä kuinka toimintaan liittyvät riskit hallitaan. Suunnitelman laajuus riippuu harjoitettavasta toiminnasta. Omavalvontasuunnitelma on laadittava ennen toiminnan aloittamista, sitä on noudatettava ja sen toteuttamisesta on pidettävä kirjaa. Suunnitelma myös päivitetään aina tarvittaessa. Kaikki työntekijät on perehdytettävä omavalvontaan, minkä lisäksi omavalvonnalla on oltava vastuuhenkilö, jolla on tehtävään riittävä koulutus.

Tarkastuskäynneillä käydään läpi omavalvontasuunnitelman riittävyyttä ja tarkastettavuutta. Myös kirjanpito tarkastetaan ja nämä vaikuttavat kaikki osaltaan elintarvikehuoneiston Oiva-arvosanaan. Omavalvonnan kirjanpitoa on säilytettävä vähintään vuosi.

1. TOIMINNAN KUVAUS, KRIITTISET PISTEET JA HALLINTAPISTEET

Tähän osaan toimija kirjaa elintarvikealan yrityksensä yhteystiedot (nimi, y-tunnus, osoite) ja vastuuhenkilöt (nimi ja puhelinnumero) sekä kuvaa yrityksen toiminnan (onko kyseessä esimerkiksi valmistus, tarjoilu, pitopalvelu tai verkkokauppa), millaisia raaka-aineita tai elintarvikkeita käsitellään (luomutuotteet jne.), millaista toimintaa harjoitetaan (esimerkiksi pakkaaminen, kuljetukset, nimisuojat tuotteiden valmistaminen) asiakaskunnan, käytössä olevat tarjoilu- ja valmistustilat, tuotevalikoiman, mahdolliset anniskeluluvat ja tupakointitilat.

Toimijan tulee kiinnittää erityistä huomiota kriittisiin pisteisiin eli niihin vaiheisiin jotka ovat merkittävimpiä riskien hallitsemisen kannalta. HACCP-järjestelmässä kriittisiä pisteitä kutsutaan kriittisiksi valvontapisteiksi, jolloin niitä tulee pystyä myös mittaamaan. Kriittisiä pisteitä voivat olla esimerkiksi elintarvikkeiden jäähdytys ja uudelleenkuumennus. Jokainen yritys määrittää kriittiset valvontapisteet itse omien toimintojensa perusteella. On hyvä miettiä etukäteen myös korjaavat toimenpiteet poikkeamien varalta. Omavalvontajärjestelmässä voidaan kuvata myös hallintapisteitä, joita voivat olla esimerkiksi säilytyslämpötilat tai laitteiden puhtaana pitäminen.

22.4.2020

2. ELINTARVIKEHUONEISTON KUNNOSSAPITO

On hyvä laatia erillinen lomake tilojen kunnossapidon valvontaan, johon kirjataan todetut epäkohdat ja jonka perusteella voidaan laatia kunnossapitosuunnitelma. Kunnossapitosuunnitelmaan kirjataan missä aikataulussa ja millaisia korjauksia on tarkoitus tehdä. Myös laitteiden ja välineiden huolto kuvataan suunnitelmassa.

3. VASTAANOTTOTARKASTUS

Raaka-aineiden hankinta ja niiden vastaanottaminen kuvataan tähän kohtaan omavalvontasuunnitelmaa. Käytettäessä raakamaitoa (ei pastöroitua) tai ostettaessa kalaa suoraan kalastajilta tulee nämä kirjata suunnitelmaan. Jos kalaa ostetaan suoraan kalastajalta (alkutuottaja) niin ostajan tulee rekisteröityä ensiostajaksi. Merestä pyydettyä kalaa ei saa ostaa virkistyskalastajilta elintarvikehuoneistoon.

Vastaanottotarkastus voidaan suorittaa tukussa/kaupassa taikka itse elintarvikehuoneistossa. Tuotteista tarkastetaan niiden aistinvarainen laatu (tuoreus, pakkausten eheys), päiväysmerkinnät sekä suomenkieliset pakkausmerkinnät. Helposti pilaantuvat tai muut kylmäsäilytystä vaativat tuotteet kuljetetaan huoneistoon kesäaikana kylmälaukuissa tai muuna kylmäkuljetuksena. Tuotteiden saapuessa huoneistoon ne siirretään välittömästi niille varattuihin varastoihin. Tuotteet, jotka eivät täytä laatuvaatimuksia, palautetaan tavarantoimittajalle tai hävitetään. Poikkeamista tulee aina pitää kirjaa. Huoneistoon toimitettavista helposti pilaantuvista elintarvikkeista tulisi mitata ja kirjata säännöllisesti lämpötila esim. kerran viikossa. Omavalvontasuunnitelmasa määritetään raja-arvot erityyppisille tuotteille.

Eläinperäisten elintarvikkeiden (liha, kala, muna ja maito) suhteen tulee aina varmistua, että raaka-aineet ovat peräisin valvotusta tuotantolaitoksesta (esim. maidon tulee olla pastöroitua sekä munien ja lihan tarkastettuja). Varastoitavien tuotteiden tunnistetietoja (nimi, päiväysmerkinnät, alkuperämaa ym.) ei saa hävittää, jotta tuotteet voidaan tarvittaessa jäljittää.

Mikäli toimija tuo Suomeen sisämarkkinoilta (EU-maat, Islanti, Liechtenstein ja Norja) raakaa jäähdytettyä tai pakastettua salmonellaerityistakuiden piirissä olevia eläinperäisiä elintarvikkeita (naudan, sian, siipikarjan lihaa tai niistä valmistettua jauhelihaa, verta, sisäelimiä tai raakoja kananmunia), tulee toimijan varmistua, että lähetysten mukana on asetuksen EY 1688/2005 mukainen kaupallinen asiakirja ja muita mahdollisia todistuksia. Asiakirjat tulee olla yhdistettävissä toisiinsa ja elintarvikkeisiin. Elintarvikkeita ei voida myydä tai ottaa käyttöön ennen kuin toimijalla on asiakirjat ja vastaanottotarkastus on tehty.

4. ELINTARVIKKEIDEN SEKÄ PAKKAUSMATERIAALIEN SÄILYTYS JA VARASTOINTI

Omavalvontasuunnitelmaan kuvataan, kuinka elintarvikkeet säilytetään elintarvikehuoneistossa niin että ristikontaminaatioita ei pääse tapahtumaan eikä elintarvikkeiden laatu kärsi (kosteus,

22.4.2020

lämpötila, hajuerkkyys). Kaikki elintarvikkeet tulee suojata varastoinnin aikana ja vanhimmat tavarat käytetään ensin. Pilaantuneet tuotteet poistetaan varastoista päivittäin. Kypsät ja raa'at tuotteet on hyvä säilyttää erikseen. Itse valmistettuihin tuotteisiin merkitään nimi ja valmistuspäivä. Elintarvikkeita ei tule säilyttää lattialla eikä samoissa tiloissa saa säilyttää mitään ylimääräistä.

Kaikki kylmä- ja pakkasvarastot varustetaan lämpömittarilla tai automaattisella lämpötilaseurantajärjestelmällä (tallentava mittalaitteisto on pakollinen yli 10m³ pakkasvarastoissa). Lämpötilat kylmälaitteista luetaan päivittäin ja kirjataan kerran viikossa tai useammin tarpeen mukaan. Toimija voi myös päättää, että kirjaukset tehdään vain poikkeamatilanteissa. Tällöin tulee kuitenkin pystyä osoittamaan, että poikkeama on korkeintaan kolme astetta ja sen kesto on lyhytaikainen eli alle vuorokauden säilytettävien tuotteiden osalta. Mikäli poikkeama on suurempi tai kestää pidempään, tulee tuotteet hävittää.

Poikkeamatapauksissa säädetään laitteet itse tai kutsutaan tarvittaessa huolto ja kirjataan lämpötilat tavallista useammin. Laiterikon sattuessa tuotteiden käyttökelpoisuus arvioidaan ja pilaantuneet hävitetään.

Mikäli ei ole mahdollista varata kylmässä säilytettävälle tuoteryhmille omia säilytystiloja, suositellaan että kontaminaatoriskiä pienennetään kylmävarastoa järjestämällä, jolloin alimmalla hyllyllä säilytetään pestävät ja kuorittavat tuotteet, seuraavalla kypsennettävät tuotteet (liha, kala ja siipikarjan liha erillään toisistaan), sitten pakatut tuotteet ja ylimmällä hyllyllä valmiit ruoat sekä tarjoiluvalmiit salaatit. Tällöin säilytyslämpötila säädetään herkimmän tuotteen mukaan.

Ruoka-apuun luovutettavaksi tarkoitetut elintarvikkeet tulee olla selkeästi erotettuina elintarvikehuoneistossa myytäväksi tai tarjoiltavaksi tarkoitetuista elintarvikkeista. Ruoka-apuun luovutettavat elintarvikkeet voidaan jäädyyttää elintarvikehuoneistossa, mikäli kylmälaitteita on käytössä riittävästi ja ruoka-apu pystytään erottamaan muista tuotteista. Ruoka-apuun luovutettavia elintarvikkeita voidaan säilyttää jäädytettyinä korkeintaan kahden kuukauden ajan.

Pakkausmateriaalit säilytetään kuivassa ja puhtaassa tilassa.

22.4.2020

Elintarvikkeiden säilytyslämpötilat suurkeittiöissä ja vähittäiskaupoissa, esimerkkejä

TUOTE	SÄILYTYSLÄMPÖTILA
tuoreet kalastustuotteet, keitetyt äyriäiset ja nilviäiset ja sulatetut jalostamattomat kalastustuotteet	enintään + 2 °C
kylmäsavustetut ja tuoresuolatut kalastustuotteet sekä tyhjiö- ja suojakaasupakatut jalostetut kalastustuotteet sekä suolattu mäti	+0–3
maito, kerma, paloittelut kasvikset, idut, sushi, kalapuolisäilykkeet ja elävät simpukat, liha ja lihavalmisteet (leikkeleet, ruokamakkarat jne.)	enintään +6°C
jauheliha ja jauhettu maksa	enintään +4°C
maitopohjaiset tuotteet jotka on pastöroitu tai kuumakäsittely vähintään pastörointia vastaavalla tavalla	enintään +8°C

Jos tuotteen pakkausmerkinnöissä on mainittu edellä esitetystä poikkeavia alhaisempia lämpötilavaatimuksia, tulee niitä noudattaa.

5. RUOAN VALMISTAMINEN JA KUUMENTAMINEN

Tässä omavalvontasuunnitelman osassa kerrotaan, kuinka toimipaikassa käsitellään elintarvikkeita, joista valmistetaan joko sellaisena syötäviä tai kuumennettavia ruoka-annoksia. Lisäksi kerrotaan, miten valmistettavien tuotteiden reseptiikkaa hallitaan ja miten se on tarkastettavissa.

Jotta käsiteltävät ruoka-aineet eivät kontaminoidu, on huolehdittava siitä, että esimerkiksi kypsät ja raat tuotteet käsitellään erikseen. Tuotteiden käsittelyyn voidaan varata erilliset työtilat ja välineet. Mikäli tiloja on käytössä rajoitetusti, voidaan toimintoja erottaa ajallisesti ja siivota tilat välissä. Allergiaa ja intoleransseja aiheuttavat ainesosat on pidettävä erillään toisistaan ja sellaisista elintarvikkeista joihin niitä ei ole tarkoitettu, jotta ristikontaminaatiota ei synny.

Allergioita ja intoleransseja aiheuttavia aineita ovat:

gluteenia sisältävät viljat (vehnä, ohra, ruis, kaura)	selleri
äyriäiset	sinappi
kananmuna	seesaminsiemenet
kala	rikkidioksidi ja sulfiitit
maapähkinä	lupiini
pähkinät	nilviäiset

Edellisten lisäksi monet hedelmät ja vihannekset voivat aiheuttaa allergioita.

22.4.2020

Multaisten juuresten käsittelyn on tapahduttava erillisissä tiloissa, etteivät mullan mikrobit siirry muihin elintarvikkeisiin. Kaikki vihannekset, myös kotimaiset pestään ennen niiden käyttöä. Mikäli erillistä käsittelytilaa ei ole, käytetään ainoastaan esipestyjä juureksia. Kuorittua, pestyä porkkanaa käyttävän tulee pestä porkkanat uudelleen ennen käyttöä, mikäli ne on tarkoitus tarjota kypsentämättömänä kokonaisena, raasteena tai salaateissa. Tuotteet tulisi kuluttaa välittömästi.

Ruokavirasto kehottaa kuluttajia ja elintarvikealan toimijoita tarkistamaan hankkimiensa pakastemarjojen alkuperän ja ruokamyrkytysten välttämiseksi nauttimaan ulkomaiset marjat vasta riittävän kuumentamisen jälkeen. Ulkomaista alkuperää olevat pakastemarjat tulee kuumentaa kauttaaltaan vähintään viiden minuutin ajan +90 °C:een tai keittää kahden minuutin ajan.

Riskiryhmiin kuuluville henkilöille ei tule tarjoilla listeriatartunnalle altistavia riskielintarvikkeita. Erityisesti esim. sairaaloiden ja vanhusten hoivakotien ruokalistaa laativien tulisi ottaa huomioon:

- älä tarjoile graavisuolattuja tai kylmäsavustettuja kalatuotteita
- älä tarjoile pastöroimatonta maitoa tai siitä valmistettuja tuotteita
- tarjoile kaikki pakastevihannekset kuumennettuna
- tarjoile myös uudelleen kuumennetut ruoat kiehuvan kuumana
- pese tuoreet vihannekset ja pese juurekset sekä ennen että jälkeen kuorimisen huolellisesti ennen tarjoilua

Kylmästä tarjoiltavat elintarvikkeet kuten salaattit ja täytetyt sämpylät siirretään valmistuksen jälkeen välittömästi tarjolle tai kylmävarastoihin.

Ruoan huolellinen kypsentaminen tuhoaa suurimman osan raaka-aineissa mahdollisesti olevista mikrobeista. Ruoan sisälämpötilan tulee nousta +70 °C ja siipikarjanlihan ollessa kyseessä, yli +75 °C:een. Omavalvonnassa toimija kuvaa kuinka kypsennyslämpötiloja seurataan ja mitataan. Kypsennyksen jälkeen ruokia säilytetään lämpimänä liedellä, lämpöhauteessa tai lämpölevyllä. Vaihtoehtoisesti ruoka voidaan jäähdyttää välittömästi.

Leivinpaperia käytettäessä on hyvä huomioida paperin lämmönkesto. Leivinpaperit ovat kertakäyttöisiä; uunissa paperin pinta kuivuu ja lämmönkesto-ominaisuus ei ole enää samanlainen kuin käyttämättömällä paperilla. Lisäksi paperiin jää usein kiinni esimerkiksi murusia tai kananmunaa paistetuista tuotteista ja allergeeneja voi siirtyä seuraaviin tuotteisiin, jos leivinpaperia käytetään useita kertoja uudelleen.

Toimijan tulee kuvata suunnitelmassa mitä rasvaa käytetään uppopaistossa ja mikä on käyttölämpötila. Uppopaistorasvan lämpötilaa (max. 180 °C) ja aistinvaraista laatua on seurattava. Omavalvontasuunnitelmaan kirjataan ohjeet rasvan seurantaan sekä siihen miten usein ja millä perusteilla rasva puhdistetaan ja vaihdetaan. Toimijan tulee kuvata myös käytetyn upporasvan keräys ja hävittäminen.

22.4.2020

6. JÄÄHDYTTÄMINEN (kriittinen valvontapiste)

Omavalvonnassa ohjeistetaan siihen, kuinka elintarvikehuoneistossa tehdään kylmänä säilytetävien ruokien jäähdyttäminen elintarvikelainsäädännön edellyttämällä tavalla sekä millaisia tuotteita jäähdytetään.

Jäähdytettävän ruoan lämpötilan tulee laskea neljän tunnin kuluessa valmistuksesta alle +6 °C:een lämpötilaan. Jäähdyttäminen suoritetaan laakeissa astioissa kylmälaitteissa, jäähdytyslaitteessa, kylmässä vesihauteessa tms. Jäähdytyksen ollessa säännöllistä ja erät isoja, tulee jäähdytykseen varata erillinen jäähdytyskaappi. Jäähdytyserien lämpötilat mitataan ja kirjataan. Mikäli tuotetta ei ole pystytty jäähdyttämään riittävän nopeasti, se hävitetään eikä sitä tarjoilla asiakkaille. Poikkeamat ja korjaavat toimenpiteet tulee aina kirjata.

7. UUDELLEENKUUMENNUS (kriittinen valvontapiste)

Kylmänä säilytetyt, uudelleen kuumennettavat ruoat tulee lämmittää kauttaaltaan yli +70 °C:een ennen tarjoilua. Omavalvontasuunnitelmassa kuvataan, kuinka toimija varmistuu siitä, että uudelleenkuumennus on riittävää.

8. TARJOILU

Omavalvontasuunnitelmaan kirjataan miten ja mistä elintarvikkeet tai ruoka tarjoillaan, mitkä ovat tarjoilulämpötilat raja-arvoineen ja kuinka kauan tuotteet ovat tarjolla. Lisäksi määritellään kuinka usein elintarvikkeiden tai ruokien lämpötiloja seurataan ja kirjataan ylös. Erittäin tärkeitä on myös määritellä ennakolta, miten poikkeamatilanteissa menetellään. Käytännössä lämpötilojen alittuessa tai ylittyessä säädetään laitetta itse tai tilataan sille huolto. Tarvittaessa tuotteet heitetään pois. Poikkeamat ja tehdyt toimenpiteet kirjataan aina.

Kuumana tarjoiltavan ruoan lämpötilan on oltava vähintään +60 °C. Kylmäsäilytystä vaativien, helposti pilaantuvien elintarvikkeiden lämpötila saa tarjoilun aikana nousta enintään +12 °C:een. Tarjoilupaikassa pakkaamattomien helposti pilaantuvia elintarvikkeita saa pitää tarjolla enintään neljä tuntia. Tätä kauemmin tarjolla ollut ruoka hävitetään. Jos tarjoilussa noudatetaan lämpimien elintarvikkeiden osalta vähintään + 60°C ja kylmien elintarvikkeiden osalta korkeintaan + 6 °C asteen lämpötiloja, ei edellä mainittua neljän tunnin tarjoilu-aikaa sovelleta.

Sushin tarjoileminen ilman lämpötilarajaa itsepalvelulinjastossa voidaan sallia, jos neljän tunnin tarjollapitoaikaan lasketaan sekä valmistukseen liittyvä riisin seisonta-aika huoneenlämmössä ilman jäähdytystä, että itsepalvelulinjastossa oleva tarjollapidon kesto. Tällöin tarjolla pitoon ei vaadita kylmäkalustetta, mutta aikarajan noudattaminen on tärkeä riskinhallintatoimenpide.

Allergioita ja intoleransseja aiheuttavien aineiden kannalta erillään pitämiseen tarjoilun aikana on kiinnitettävä erityistä huomiota, mikäli asiakkaat ottavat itse tuotteita. Gluteenittomat tuotteet on aina säilytettävä erillään gluteenia sisältävistä tuotteista. Kullekin tuotteelle on varattava

22.4.2020

omat ottimet. Hygienian kannalta on tärkeää, että tuotteet olisivat mahdollisuuksien mukaan piasarasuojattuja (vitriinit, kuvut jne.) ja että ottimet ovat sellaiset, että ne eivät luiskahda helposti tarjoiluastiassa olevan ruoan sekaan.

Tarjoilupaikassa pakkaamattomasta tuotteesta tulee asiakkaalle ilmoittaa aina kirjallisesti elintarvikkeen nimi, sen sisältämät allergioita ja intoleransseja aiheuttamat aineet (mikäli ne eivät käy ilmi nimestä) sekä tarvittaessa alkuperämaa- tai lähtöpaikka. Tiedot tulee antaa vähintään suomeksi tai ruotsiksi. Tarjoilupaikassa voi olla myös kirjallisesti ilmoitettu, että henkilökunta antaa pyydettyä edellä mainitut tiedot (esimerkiksi: "Kysy allergeeneista ja muista tuotetiedoista henkilökunnalta").

9. PAKASTAMINEN JA JÄÄDYTTÄMINEN

Omavalvontasuunnitelmaan kirjataan, millaisia tuotteita elintarvikehuoneistossa pakastetaan tai jäädyytetään. Sellaisenaan myytäväksi tarkoitettuja elintarvikkeita ei suositella jäädyytettävän viimeisenä käyttöpäivänä myynti- tai käyttöajan lisäämiseksi. Jäädyytettävien elintarvikkeiden laadun tulee olla moitteeton ja jäädyyttäminen on aloitettava ilman turhaa viivytystä. Sellaisia elintarvikkeita joiden laatu heikkenee jäädyytettäessä, ei jäädyytetä.

Kaikki jäädyytettävät elintarvikkeet pakataan huolellisesti ja pakkauksiin merkitään tuotteen nimi ja jäädyytyspäivämäärä. Isojen erien jäädyyttäminen suoritetaan erillisessä pakastimessa. Jäättyneet elintarvikkeet siirretään säilytyspakastimeen. Kylmälaitteiden lämpötilojen mittaaminen ja seuranta kuvataan omavalvontasuunnitelmassa. Huoneistossa jäädyytetty, kylmäsavustettu tai graavattu ja vakuumpakattu kala tulee käyttää sulatuksen jälkeen kuumentamalla valmistettavaan ruokaan.

Kerran sulatettuja elintarvikkeita ei jäädyytetä uudelleen.

10. ELINTARVIKKEIDEN SULATTAMINEN

Toimija kuvaa tässä miten ja missä pakasteesta otetut elintarvikkeet sulatetaan. Pakastettujen tai jäädyytettyjen elintarvikkeiden sulatus tapahtuu kylmälaitteissa. Sulamisnesteiden valuminen muihin elintarvikkeisiin tai hyllyille estetään esimerkiksi astioilla.

11. ELINTARVIKKEIDEN PAKKAAMINEN

Omavalvontasuunnitelmaan kirjataan mitä elintarvikehuoneistossa pakataan, millaisia pakkausmateriaaleja käytetään sekä miten kuljetusvälineiden säilytys ja puhdistaminen tehdään. Vain elintarvikekelpoisten ja puhtaiden pakkausmateriaalinen käyttäminen on sallittua.

22.4.2020

Kuljetuslaatikot, -astiat ja -säiliöt sekä muut vastaavat kuljetusvälineet on säilytettävä elintarvikehuoneistossa suojattuina ja erillään siten, ettei niissä kuljetettavien elintarvikkeiden hygieeninen laatu heikkene. Kuljetusvälineet on puhdistettava käyttökertojen välillä.

12. ELINTARVIKEKULJETUKSET

Kuljetusten osalta omavalvontasuunnitelmaan kirjataan kuljetusketju alusta loppuun. Kuljetus voidaan hoitaa itse tai se voidaan ulkoistaa kuljetusalan ammattilaisille, joiden toimintaa valvotaan erikseen. Helposti pilaantuvat elintarvikkeet tulee kuljettaa jäähdytyslaitteistolla varustetussa kuormatilassa tai muulla tavalla jäähdytettävässä, suljettavassa lämpöeristetyssä kuljetusastiassa korkeintaan +6 °C lämpötilassa. Kuumina kuljetettavien, helposti pilaantuvien elintarvikkeiden lämpötilan tulee kuljetuksen aikana olla vähintään +60 °C. Yli kaksi tuntia kestävässä kuljetuksissa tulee käytössä olla tallentava lämpötilanseurantajärjestelmä.

Mikäli toimija vastaa itse elintarvikkeiden kuljettamisesta, tulee kuormatilojen olla ehjiä ja puhtaina pidettäviä. Kuljetuksen aikana elintarvikkeet täytyy pitää erillään muista kuljetettavista tuotteista, jotta saastumista ei pääse tapahtumaan.

13. KONTAKTIMATERIAALIT

Toimija kuvaa tässä mistä pakkaustarvikkeet ja suojakalvot ym. (kontaktimateriaalit) hankitaan ja miten niiden soveltuvuus elintarvikkeiden pakkaamiseen varmistetaan. Tässä osiossa kuvataan myös kertakäyttökäsineiden hankinta ja soveltuvuus.

Kontaktimateriaalilla tarkoitetaan kaikkia elintarvikehuoneistoissa käytettäviä astioita, laitteita, työvälineitä, kertakäyttökäsineitä ja pakkausmateriaaleja, jotka joutuvat kosketukseen suoraan tai välillisesti elintarvikkeiden kanssa jossain valmistusprosessin vaiheessa. Lisäksi kontaktimateriaaleja ovat mm. leivinpaperit.

Kontaktimateriaaleista ei saa tavallisissa tai ennakoitavissa käyttöolosuhteissa siirtyä elintarvikkeeseen sellaisia määriä ainesosia, jotka

- voisivat vaarantaa ihmisen terveyden
- aiheuttaa sopimattomia muutoksia elintarvikkeen koostumukseen tai
- aiheuttaa elintarvikkeen aistinvaraisten ominaisuuksien heikentymistä.

Tuotteessa oleva vesi, etikkahappo, rasvaisuus ja alkoholi sekä pakattavan tai säilytettävän elintarvikkeen lämpötila asettavat pakkausten materiaaleille omat vaatimuksensa. Muovin rasvaliukoiset ainesosat siirtyvät helposti rasvaisiin elintarvikkeisiin ja lämpö osaltaan lisää aineiden siirtymistä. Esimerkiksi PVC (polyvinyylikloridi) -kelmuja ei saa käyttää rasvaisen elintarvikkeen kääreksi. Tästä syystä PVC:stä valmistetut kertakäyttökäsineet (vinyylikäsineet) eivät sovellu rasvaisten ruoka-aineiden käsittelyyn, mutta siivouksessa niitä voidaan käyttää. Kontak-

22.4.2020

timateriaalien valmistajat ja myyjät vastaavat niiden turvallisuudesta ja sopivuudesta elintarvikkeeseen.

Toimijan omalla vastuulla on hankkia kuhunkin käyttötarkoitukseen sopivia materiaaleja ja tarvikkeita ja pyytää tarvittaessa toimittajalta kirjallinen todistus tarvikkeiden soveltuvuudesta käyttötarkoitukseen (vaatimuksenmukaisuustodistus). Ravintolan ja tavarantoimittajan on vaihdettava tietoja keskenään niin, että kuhunkin käyttötarkoitukseen voidaan löytää sopiva materiaali tai tarvike.

14. VIERASAINHEET

Tuotettaviin elintarvikkeisiin saattaa syntyä vierasaineita valmistuksen aikana. Vierasaineita voi päätyä lopputuotteeseen myös raaka-aineista (kasvinsuojeluainejäämät, homemyrkyt ja ympäristöstä peräisin olevat vierasaineet). Omavalvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon harjoitettava toiminta ja siihen liittyvät vierasaineriskit.

Akryyliamidi on mahdollisesti syöpää aiheuttava yhdiste, jota syntyy, kun tärkkelyspitoisia tuotteita friteerataan, paistetaan tai paahdetaan. Akryyliamidia muodostuu tyypillisesti yli 120 °C:n lämpötiloissa, erityisesti sellaisiin elintarvikkeisiin, joiden raaka-aineet sisältävät runsaasti sokeita ja asparagiini-aminohappoa. Tällaisia raaka-aineita ovat esim. viljat, perunat ja kahvipavut. Akryyliamidin määrälle elintarvikkeessa ei ole toistaiseksi raja-arvoja mutta sen muodostumista tulee pyrkiä vähentämään muuttamalla esimerkiksi paistolämpötilaa matalammaksi ja paistoaikaa pidemmäksi. Apuna voidaan käyttää esimerkiksi värikarttoja, joiden avulla voidaan välttää ylipaistamista. Myös käytettävällä nostatusaineella voidaan vaikuttaa muodostuvan akryyliamidin määrään.

PAH-yhdisteitä (polysykliset aromaattiset hiilivedyt) syntyy elintarvikkeisiin erityisesti savustamisen ja grillaamisen seurauksena. Lainsäädännössä on rajat sille kuinka paljon PAH-yhdisteitä saa olla valmiissa tuotteissa ja toimija on vastuussa siitä, että valmistetut tuotteet täyttävät määräykset. PAH-yhdisteiden muodostumista voidaan vähentää käyttämällä puhdasta puumateriaalia, estämällä esimerkiksi rasvan valumisen poltettavan puun tai hiilen päälle, pitämällä savustuslaitteistot puhtaana ja välttämällä tuotteiden polttamista ja liiallista ruskistamista. Raaka-aineiden mukana tulevien vierasaineiden osalta toimijan tulee pyytää tarvittaessa toimittajalta tuotespesifikaatiot ja analyysitodistukset.

15. SUOJAVAATETUS

Omavalvontasuunnitelmassa määritellään millaisia työvaatteita henkilökunta käyttää työtehtävissään, lainsäädännön edellytykset huomioiden. Työvaatteita ei käytetä muualla kuin elintarvikehuoneistossa ja siihen kuuluvat työpuku, jalkineet sekä mahdollisesti myös päähine. Koruja ei saa käyttää, mikäli niitä ei voida peittää suojavaatetuksella.

22.4.2020

On hyvä huomioida myös työvaatteiden puhdistus ja pesu sekä se, kuinka vaatteiden säilytys työpaikalla on järjestetty.

16. HYGIENIAPASSIT

Hygieniaosaamisen varmistamiseksi omavalvonnassa pidetään kirjaa elintarvikehuoneistossa työskentelevistä henkilöistä ja siitä että henkilökunta on suorittanut hygieniapassin. Hygieniapassi/hygieniaosaamistodistus tulee olla kaikilla pakkaamattomia, helposti pilaantuvia elintarvikkeita käsittelevillä henkilöillä jotka ovat toimineet yhdessä tai useammassa elintarvikehuoneistossa kolme kuukautta. Kassatehtäviä tai valmiiden annosten tarjoilua varten osaamistodistusta ei tarvita.

Pyydetäessä tulee hygieniapassit esittää tarkastuksella valvojalle. Vaihtoehtoisesti voidaan esittää kopiot hygieniapasseista, hygieniaosaamistodistuksista tai lista työntekijöistä, osaamistodistuksen tiedot (passin numero, myöntämispäivä) ja päivämäärä jolloin esimies on tarkistanut hygieniaosaamiseen liittyvät tiedot. Dokumentoinnissa on hyvä huomioida tietosuojasetus ja esimerkiksi peittää arkaluontoiset tiedot.

17. TERVEYDENTILAN SELVITYS

Ennen työskentelyn aloittamista sellaisissa työtehtävissä joihin lukeutuu pakkaamattomien, kuumentamattomina tarjoiltavien elintarvikkeiden käsittelyä on työntekijän toimitettava työnantajalle todistus siitä, että hänellä ei ole salmonellatartuntaa. Selvitys tarvitaan myös esimerkiksi harjoittelijoilta (yli 1 kk). Selvitys on vaadittava myös silloin, jos työskentelyn aikana on perusteltu syy epäillä salmonellatartuntaa. Menettelytavat kirjataan omavalvontasuunnitelmaan.

Selvitysten tulee olla tarkastettavissa valvontakäynnin yhteydessä tai toimitettavissa valvojalle pyydetäessä. Tarkastuksella voidaan käydä läpi esimerkiksi kopiot selvityksistä tai vaihtoehtoisesti lista työntekijöistä ja tehtyjen selvitysten ajankohdat sekä mahdolliset laboratoriotulokset. Myös terveydentilaselvitysten dokumentoinnissa on hyvä huomioida tietosuojasetus ja esimerkiksi peittää arkaluontoiset tiedot.

18. HENKILÖKUNNAN KÄSIHYGIENIA

Omavalvontasuunnitelmassa määritetään myös, kuinka toimipaikassa huolehditaan käsihygieniasta. Käsienpesupisteiden asianmukaisesta varustuksesta on huolehdittava (vesipisteen sijoittelu, nestesaippua ja mieluiten kertakäyttöiset käsipyyhkeet). Mikäli käytetään kankaisia käsipyyhkeitä, niiden puhtaudesta tulee huolehtia. Suojakäsineitä käytettäessä on ne vaihdettava riittävän usein, varsinkin siirryttäessä toiminnosta toiseen.

Käsien pesu suoritetaan ainakin seuraavasti:

- töihin tullessa

22.4.2020

- WC-käynnin, niistämisen tai tupakoinnin jälkeen
- eri työvaiheiden välillä
- rahan käsittelyn jälkeen

Elintarvikkeita käsiteltäessä ei käsissä, kaulassa tai korvissa tule pitää koruja. Myös ripsikorujen käyttö on kielletty. Mikäli työntekijällä on käsissä haavoja, tulee ne peittää kertakäyttöisiä suojakäsineitä käyttämällä. Rakennekynsiä, kynsilakkaa tai kynsikoruja ei suositella keittiössä työskenteleville. Mikäli edellä mainittuja on, tulee käyttää suojakäsineitä.

19. SIIVOUSSUUNNITELMA

Omavalvontasuunnitelmaan sisällytetään myös kuvaus siitä, kuinka tilat pidetään puhtaina. Siivoussuunnitelman tulee sisältää yleissiivouksen lisäksi laitteiden (kylmälaitteet, liedet jne.) puhtaanapidon, WC-tilojen siivouksen, jäteastioiden puhtaanapito siltä osin kuin ne ovat elintarvikehuoneiston vastuulla. Suunnitelmassa luetellaan käytettävät aineet, siivousvälineet ja menetelmät.

20. ASTIAHUOLTO

Omavalvontasuunnitelmassa kuvataan, kuinka astioita pestään, astianpesukonetta huolletaan ja astioiden pesujälkeä seurataan. Astianpesussa pesuveden lämpötilan tulisi olla +60 - +70°C ja huuhteluveden lämpötilan +80 - +90°C. Pesu- ja huuhteluveden lämpötilaa on hyvä seurata ja kirjata säännöllisesti. Astiahuollon osiossa on hyvä olla selvitys myös uunipeltien puhdistuksesta.

21. JÄTEHUOLTO

Jätehuollon osalta omavalvonnassa selvitetään, kuinka jätteet lajitellaan ja käsitellään, mihin ne kerätään, kuinka usein jäteastiat tyhjennetään ja pestään ja kuka huolehtii jäteastioiden tyhjenyksestä ja pesemisestä. Vähintään biojätteet on vietävä pois elintarvikehuoneistosta päivittäin.

Jätehuollon osalta tulee noudattaa kunnan jätehuoltomääräyksiä. Jätehuolto ei kuitenkaan välttämättä ole elintarviketoimijan vastuulla.

22. HAITTAELÄINTORJUNTA

Omavalvontasuunnitelmaan kirjataan toimenpiteet, joilla ennaltaehkäistään haittaeläinten pääsy elintarvikehuoneistoon (esimerkiksi ovien pitäminen kiinni, tuuletusikkunoiden verkottaminen, jätehuoneen puhtaanapito). Haittaeläimiä voidaan pyydystää erilaisin loukuin, syötein ja ansoin. Elintarviketuholaisen leviämistä voidaan estää seuraamalla varastoitavia elintarvikkeita ja pitä-

22.4.2020

mällä pakkaukset kiinni sekä käyttämällä vanhimmat tuotteet ensin. Omavalvonnassa kuvataan myös toimenpiteet, jotka tehdään tarvittaessa, mikäli haittaeläimiä havaitaan. Tällöin tuhoeläimet pyritään tunnistamaan ja selvittämään kuinka laajalle ne ovat levinneet. Torjunnan voi myös ulkoistaa tuholaiistorjuntayritykselle. Tehdyistä torjunnoista ja toimenpiteistä pidetään kirjaa.

23. TALOUSVESI

Mikäli elintarvikehuoneiston käytössä on oma kaivo, tulee omavalvonnassa kuvata se, kuinka veden laatua seurataan. Tällöin toimijan on varmistuttava siitä, että vesi täyttää STM:n asetuksen (1352/2015 tai 401/2001) laatuvaatimukset ja -suositukset. Oman kaivon käytöstä tulee ilmoittaa terveydensuojeluviranomaiselle.

Tarvittaessa vettä voidaan käsitellä esimerkiksi suodattamalla tai otsonoimalla. Omavalvontasuunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös putkistojen ja vesijärjestelmien vaikutus veden laatuun. Veden laatua seurataan aistinvaraisesti, minkä lisäksi otetaan tarpeen mukaan näytteitä vedestä, jäätä ja tuotettavasta höyrystä. Omavalvontatutkimukset määräytyvät sen perusteella kuinka laajaa toimintaa harjoitetaan, millaisia prosesseja käytetään, millaisia elintarvikkeita tuotetaan ja minkälaista vesilähdettä käytetään.

Mikäli huoneistossa valmistetaan elintarvikkeena käytettävää tai elintarvikkeisiin koskevaa jäätä, tulee omavalvontasuunnitelmassa kuvata jääpalakoneen puhdistus ja huolto. Jäiden säilytys ja käsittely täytyy tehdä hygieenisesti. Veden tai jään seisominen laitteessa tai putkistoissa tulee estää. Jos toimija valmistaa itse jääpaloja esimerkiksi juomiin tai elintarvikkeiden jäähdyttämiseen tai tarjolle laittoon, tulee jäätä ottaa näyte vähintään kerran vuodessa.

Kaikkien vettä käyttävien elintarvikehuoneistojen tulisi varautua siihen, että veden laatuun voi tulla poikkeamia (toimijan tulee laatia ns. häiriötilannesuunnitelma).

24. NÄYTTEENOTTO

Näytteenoton osalta omavalvontasuunnitelmaan kirjataan mitä näytteitä otetaan, kuinka usein, mistä näytteet otetaan, kuka ottaa näytteet, mitkä ovat raja-arvot tuloksille ja tarvittaessa laboratorio jossa näytteet tutkitaan.

Pienissä elintarvikealan kohteissa näytteenotto se painottuu pintapuhtausnäytteisiin. Pintapuhtausnäytteiden tarkoituksena on selvittää, onko huoneiston puhtaanapito riittävää.

Mikäli toimija esivalmistaa ja säilyttää tuotteita elintarvikehuoneistossa pitkään ennen tarjoilua, valmistaa tuotteita joiden myyntiaika on yli viisi vuorokautta tai jos toiminta on laajamittaista, tulee toimijan ottaa myös omavalvonnan elintarvikenäytteitä. Pitkän myyntiajan tuotteissa puhutaan säilyvyystutkimuksista, jolloin tuotetta säilytetään asianmukaisesti kylmässä ja tutkitaan viimeisenä suunniteltuna käyttöajankohtana.

22.4.2020

Toimijan tulee huomioida, että elintarvikevalvonta voi ottaa näytteitä omavalvonnan toimivuuden varmistamiseksi, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi.

Omavalvontanäytteistä saatavat tulokset kerätään ja käsitellään. Tuloksia on helppoa seurata, kun niistä kootaan kuvaaja trendiseuranta varten. Kustakin seurattavasta näytetyypistä tai näytteenottokohteesta piirretään oma kuvaaja, jossa x-akselille tulee näytteenottoajankohta ja y-akselille tulos. Lisäksi kuvaan piirretään x-akselin suuntainen suora, jonka ylittävien tulosten perusteella ryhdytään toimenpiteisiin. Toimenpiteisiin voidaan ryhtyä jo ennen toimenpiderajan saavuttamista, jos kuvaaja on jatkuvasti nousujohteinen. Tehtyjen toimenpiteiden onnistuminen varmistetaan ottamalla uusintanäyte.

Mikrobiologisten analyysien lisäksi toimijan tulee teettää kemiallisia määrytyksiä, kuten ruokasuolan määrä tai PAH-yhdisteiden määrä, riippuen harjoitettavasta toiminnasta.

Omavalvontanäytteet on tutkittava hyväksytyssä omavalvontalaboratoriossa. Viranomaisnäytteitä tutkitaan hyväksytyssä laboratoriossa tai kansallisessa vertailulaboratoriossa.

Näytteitä voi tutkituttaa esimerkiksi

Kymen Ympäristölaboratorio Oy
Patosillantie 2, 45700 Kuusankoski
Puh. 05 544 3300
info@kymmlab.fi

Näytteitä on mahdollista tuoda tiistaisin ja keskiviikkoisin klo 8 ja 12 välillä Kymen Ympäristölaboratorion näytteiden vastaanottopisteeseen Kotkan ympäristöpalveluiden toimintayksikön alakerrassa sijaitseviin jääkaappeihin.

Omavalvontanäytteiden lisäksi on hyvä käytäntö ottaa ruokanäytteitä pakastimeen ruokamyrkytys-epidemiaepäilyn varalta. Näytteeksi otetaan noin 200 g kaikkia tarjottavia ruokia. Näytteet merkitään huolellisesti (tuotteen nimi ja päivämäärä), pakastetaan ja säilytetään pakastimessa vähintään kahden viikon ajan.

25. RUOKAMYRKYTYSEPÄILYT JA ASIAKASVALITUKSET

Ruokamyrkytysepäilystä tehdään välittömästi ilmoitus elintarvikevalvontaviranomaiselle Kotkan Ympäristöterveydenhuollon palveluysikköön. Omavalvontasuunnitelmaan on hyvä liittää kohdetta valvovan terveystarkastajan sekä kaupunginlääkäriin yhteystiedot.

Elintarvikevalvonnan yhteystiedot:

Essi Jurvanen, Kotkan kaupunginlääkäri vs	040 577 2198
Tarja Kemppainen, terveystarkastaja	044 702 4160
Merja Lumme, terveystarkastaja	044 702 4808
Emma Muurinen, terveystarkastaja	040 653 2887

22.4.2020

Mirva Lahtela, terveystarkastaja	044 702 4807
Jenny Holm, ympäristöterveyssuunnittelija	040 726 4163

Mikäli epäilyilmoitus tulee elintarvikealan toimijalle, otetaan ilmoittajalta vähintään yhteystiedot ylös. Kaikki ruokamyrkytys epäilyt kirjataan omavalvonnan kirjanpitoon.

Ruokamyrkytyksen aiheuttajaksi epäillyn tuotteen ollessa vielä tarjolla se poistetaan sieltä välittömästi. Ruokaa ei saa hävittää vaan se säilytetään asianmukaisesti muista tuotteista erotettuna laboratoriotutkimuksia varten. Elintarvikevalvontaviranomainen ottaa tarvittaessa laboratorioon lähetettävät näytteet. Näytemäärä on 200-300 grammaa elintarviketta kohti.

Näytteenoton lisäksi terveystarkastaja selvittää ruokamyrkytys epidemiaepäilytilanteessa elintarvikehuoneiston käytänteitä tekemällä tarkastuksen ja käymällä läpi esimerkiksi omavalvonnan kirjanpitoa ja raaka-aineiden hankintaa. Usein on myös tarvetta henkilöstön ulostenäytteiden tutkimiselle taudinaiheuttajien varalta.

Toimijan on hyvä pitää kirjaa myös asiakasvalituksista. Asiakasvalitusten kohdalla ryhdytään viipymättä tarvittaviin toimenpiteisiin epäkohdan korjaamiseksi.

26. TAKAISIN VETOSUUNNITELMA

Säännösten mukaan elintarvikealan toimijoiden velvollisuutena on, kun tuote ei ole elintarvikkeiden turvallisuutta koskevien vaatimusten mukainen ja kun tuote on mennyt jo kuluttajille:

- poistaa elintarvike markkinoilta (takaisin veto)
- ilmoittaa takaisinvedosta Kotkan ympäristöpalveluille ja/tai Ruokavirastoon
- ilmoittaa kuluttajille tuotteen virheestä ja takaisinvedon syystä sekä tuotteiden palauttamistavasta (esim. palauttamisesta ostopaikkaan).

Takaisinvetolomakkeessa kuvataan tuote, jossa virhe on havaittu, virheen laatu ja toimenpiteet, joihin toimija on ryhtynyt/ryhtymässä sekä kerrotaan asiaan hoitavan henkilön nimi ja yhteystiedot. Vähintään nämä tiedot lähetetään terveystarkastajalle välittömästi. Näillä tiedoilla kuntaviranomainen voi ryhtyä paikallisiin toimenpiteisiin. Toimijoiden tulee antaa tekemässään takaisinvetoilmoituksessa selvitys siitä, miten he aikovat hoitaa ilmoittamisen kuluttajille tehokkaalla ja täsmällisellä tavalla. Tiedottaminen voidaan tehdä kiinnittämällä ilmoitus toimipaikan seinälle asiakkaiden nähtäville. Tarvittaessa voidaan yrityksiin/asiakkaille lähettää tiedote ja vakavassa terveysvaaratilanteessa harkitaan lehti-ilmoituksen tekoa paikallislehtiin.

Lisätietoja takaisinvedoista saa Ruokaviraston verkkosivuilta (www.ruokavirasto.fi). Ruokaviraston verkkosivuilla on myös lomake takaisinvetoilmoituksen laatimiseen.

22.4.2020

27. JÄLJITETTÄVYYS

Elintarvikkeiden valmistajan on tiedettävä, mistä käytetyt raaka-aineet tai tuotteet on hankittu, niiden toimitusajankohdat ja -määrät. Jäljitettävyyden toimivuuden varmistamiseksi säilytetään huoneistossa tuotteiden lähetyslistoja vähintään yhden vuoden ajan. Jäljitettävyyssasiakirjat tulee olla tarkastettavissa niin kauan kuin tuotteita on varastossa.

Kaikissa tuotanto-, jalostus- ja jakeluvaiheissa on huolehdittava siitä, että kaikki elintarvikkeet, elintarviketuotantoon käytettävät eläimet ja muut mahdolliset aineet, jotka on tarkoitettu tai joiden voidaan olettaa tulevan lisätyksi huoneistossa valmistettavaan elintarvikkeeseen, on mahdollista jäljittää. Lisäksi tarvitaan sellaiset järjestelmät ja menettelyt, joiden avulla voidaan tunnistaa muut yritykset, joille niiden tuotteita on toimitettu. Nämä tiedot on annettava pyynnöstä toimivaltaisille viranomaisille.

LISÄTIETOA:

Ruokaviraston ohje ilmoitettujen elintarvikehuoneistojen elintarvikehygieniasta:

<https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/yrietykset/elintarvikeala/elintarvikealan-yhteiset-vaatimukset/ohje-ilmoitettujen-elintarvikehuoneistojen-elintarvikehygieniasta.pdf>

Ruokaviraston ohje veden ja jään valvonnasta elintarvikehuoneistossa:

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/yrietykset/elintarvikeala/valmistus/elintarvikeryhmat/vesi/eviran_ohje_10591_1.pdf

Ruokaviraston listeriaohje suurkeittiöille:

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/henkiloasiakkaat/tietoa-elintarvikkeista/2019_04_08_listeriaohje_suurkeittioille_fi_netisivuille.pdf

Ruokaviraston elintarviketieto-opas:

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yrietykset/elintarvikeala/elintarvikealan-oppaat/elintarviketieto_opas_fi.pdf

Ruokaviraston ohje elintarvikkeiden mikrobiologisista vaatimuksista:

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yrietykset/elintarvikeala/elintarvikealan-oppaat/eviran_ohje_10501_2_mikrobiologiset_vaatimukset_toimijoille.pdf